

« zurück blättern vor »

FAJERKA subst. f., ab 1621; auch *fairka*, *fejerka*. **1)** ‘beweglicher kleiner Ofen’ – ‘przenośny piecyk’: (1621) 1643 Cn *Fáirká* = *piécyk ruchomy żelázny*. o (1689) 1693 Haur Sk. 347, L *W kramach nad feierkami się grzeią*. o (1721) 1724 VadeMed 84, SP17 *posadz chorego ná stołku niskim [...] podłoż pod stołek węgle z fairką*. o (1733) 1974 Chrościcki 40 *iáko mi serce kupidynowey praży ná fairce, Ták twoie [...] chęci Niechay nákloni ku mnie*. o 1752 Družbacka II 7 *pokażę fairkę*. o (1826–1837) 1963 Magier 228 *fajerka [...] z rozłożonym ogniem przez dno kraciaste przepuszczála roztopioną żywicę [...] na odkrytę głowę [...] żeglarza [...] w gondoli [balonu]*. o 1869–1870 Pol Obrazy I 29, DOR *Dobyto kociól znacznej wielkości z pokrywą i ustawiono go w środku łodzi. Było to ognisko, czyli raczej olbrzymia fajerka olejem napelniona, o kilkunastu płomieniach*. o †1894 Rol., Sw *Z pod fartuchów sterczały spisy kozackie i żerdź z fajerką kagańcową*. o [LBel.] (†1910) 1948–1951 Orzesz.Obraz. 180, DOR *Siedziála przed małym ogniem palącym się na niewysokim, żelaznym trójnóżku. Fajerki takie ogrzewały zazwyczaj pokoje domów rzymskich w porze ostrych, zimowych wiatrów*. – (SŁA), CN, TR, L, SW, LSP, DOR (daw.). **2)** ‘kleiner Ofen zum Warmhalten von Speisen auf dem Tisch’ – ‘stawiany na stole piecyk służący do podtrzymywania temperatury potraw, fajerka stołowa’: (1621) 1643 Cn *Fáirká stołowa do grzania potraw*. o (1691) 1907 PotFrasz II 390, SP17 *w bestye przez czary ludzi na fairce przetwarzáła*. o [LBel.] (vor 1792) 1951 Kit.Opis 445, DOR *Wymyślili fajerki srebrne; te stawiano na stoły w zimne czasy, nalane spirytusem, który dodając ognia nie czynił dymu. Dopiero po takim wymyśle jadali ciepło, postawiony albowiem półmisek na fairce w momencie się rozgrzał*. – CN, TR, L, SWIL, DOR (daw.). **3)** ‘Bettwärmer, der mit Holzkohle geheizt wird’ – ‘naczynie na węgiel drzewny służące do ogrzewania łóżka’: 1765–1784 Mon.71 204, L *Mosięzna do grzania pościeli fajerka, szkandalan od niektórych zwana*. – TR, L. **4)** ‘Herdstelle unter freiem Himmel’ – ‘palenisko na zewnątrz domu’: [hapax] vor 1807 Magier.Mscr., L *Na szkucie fairka iest zrobiona z dwóch desek na kant zbitych, które na budzie przy kóminie stawiaią, aby się nie dymiło w kuchni*. – L, Sw (fl.). **5)** ‘Räucherfaß’ – ‘kadzielnica’: SWIL, Sw, LSP sowie TROI 1835. **6)** ‘Blumenvase, Blumentopf’ – ‘wazon, doniczka’: (SŁA), SWIL (nieuż.), Sw (gw.), LSP sowie TROI 1835. **7)** ‘Herd- oder Ofenplatte; gußeiserne Platte oder mehrere Ringe, die die Öffnung des Ofens oder Herdes abdecken, sowie die Öffnung selbst’ – ‘żeliwny krążek lub jedna z kilku żeliwnych obrączek zamykających otwór w płycie kuchennej lub w piecyku’: (1937) 1948 Goj.Rajs.II 55, DOR *Odsunąwszy fajerki dorzuciła drew na ogień*. o 1952 Breza Uczta 205, DOR

Te dwa pokoje obrali sobie za schronienie lokatorzy willi, świadczyły o tym postania, resztki urządzenia, piecyki, jeden i drugi z fajerką, na której można było gotować. ◊ 1952 Braun Lewanty 446, DOR *Nie palił światła. Jedyiny blask padał z czerwonych kregów fajerek na kuchni.* – (SŁA), SW, LSP, DOR. ◊ **Var:** *fairka* subst. f. – (SŁA), CN, TR, L (zan.), SW (stp.); *fajerka* subst. f., (1691) 1907 PotFrasz II 390, SP17 – (SŁA), TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *fejerka* subst. f., (1689) 1693 Haur Sk. 347, L ◊ [LBel.] 1775–1806 Teat. 8 59, L – (SŁA), SWIL, SW (m.u.). ◊ **Etym:** 1) nhd. *Feuerpfännchen* subst. n., ‘Herdstätte’, GRI, nur für Inh. 1, 7. 2) nhd. *Feuerpfanne* subst. f., ‘Herdstätte’, GRI, nur für Inh. 1, 7. 3) nhd. *Feuerkieke* subst. f., ‘ein Kohletopf zum Füßewärmen’, GRI, nur für Inh. 1, 3. ◊ **Konk:** *kotlinka* subst. f., bel. seit 1568, SPXVI, zuerst geb. CN, nur für Inh. 1. ◊ **Der:** *fajerkowy* adj., zuerst geb. DOR, nur für Inh. 7. ❖

BRÜCKNERS Etymologie (dt. *Feuer*, BRÜCKNER SE) erklärt nur die phonologische Form des Stammes, nicht aber die Semantik und das Genus. Da weder nhd. *Feuer* noch nhd. *Feuerchen* als Bezeichnung für die in Frage kommenden Begriffe ‘Fuß-, Schüssel-, Bettwärmer’ belegt sind, muß das deutsche Vorbild in einem femininen Kompositum (wegen poln. *-ka*) gesucht werden. Mögliche Vorbilder wären nhd. *Feuerpfanne*, *Feuerkieke*, eventuell *Feuerstube* (GRIMM) – oder, falls man das polnische Suffix durch ein deutsches Diminutivsuffix erklären will, nhd. *Feuerpfännchen* (gebucht seit 1672, Sachsen, GRIMM), eventuell *Feuerstüblein* (gebucht ab 1719, Nürnberg, GRIMM). Für *Feuerpfanne* hat TROTZ 1744 s.v. *chaufrette* [!]: 1. *eine kleine Feuer-Pfanne auf dem Tisch beym Essen. Fairka mała na stol.* Für *Feuerkieke* vgl. ebenda: 2. *eine Feuer-Kicke* [!], *die Füße zu wärmen.* [...] *naczynie do nog grzania sposobne iako fairka, blachą dźiurkowałą nakryte.* – Auf einem derartigen Ofen (zum Wärmen von Zimmern oder von Menschen im Freien) konnte man wohl auch kochen, vgl. die Belege von 1670 und von 1733. Zu *fajerka kagańcowa* siehe *kaganiec* (SW). Inhalt 7 ist eine polnische Übertragung von Inhalt 1 auf den vor 1870 aufgekommenen Platten- oder Tafelherd (MEYER 1895 s.v. “Kochherde”), vgl. *fajerka* 4 (SW): *otwór z krążkiem w kuchni angielskiej* usw. Dazu (1872) 1884 ENCORG IX 67a. Inhalt 5 ‘das Räucherfaß’ ist eine Erweiterung des Bedeutungsumfangs der Inhalte 1-3 zu ‘Gefäß mit Glut’. Inhalt 6 könnte etwa aus der Ähnlichkeit der äußeren Form eines Blumentopfes mit einer irdenen Glutpfanne (Inhalt 2) erschlossen werden. Bei TROJAŃSKI 1835 mit der Anmerkung *besser doniczka do kwiatów* gebucht, 1861 bei SWIL bereits “ungebräuchlich”.